

Laurens Samsom

Tegendraadse dromen

Dwars door Israël en de Palestijnse Gebieden

2015 Prometheus Amsterdam

Deze uitgave kwam tot stand met medewerking van
Van Grunsven Creative Management, zie ook
www.vangrunsvencm.com

G

© 2015 Laurens Samsom
Omslagontwerp Bart van den Tooren
Foto auteur Frederick Mansell
Kaart Yde Bouma
www.uitgeverijprometheus.nl
www.lausam.nl
ISBN 978 90 351 4401 9

I

Een klimaat van veiligheid is nodig voor een vrij denken. Anders hecht elkeen aan zijn zekerheden en een gedachte-loos kant-en-klaar wereldbeeld. Wie denkt, stelt zich vragen.

Philippe Yacine Demaison

De buurtsupermarkt in Tel Aviv ruikt naar overrijpe appels als ik op een snikhete zomerdag binnenloop. De mandjes met groente en fruit staan op de grond bij de deur en de appels nodigen inderdaad niet uit tot aankoop. Voor de uitslaande kou van de koelvitrine blijf ik even staan. Ik aarzel wat tussen de verschillende varianten hummus als de winkelier plotseling met versnelde pas langs me heen schiet. Hij grist de afstandsbediening van de toonbank en zet het volume van de kleine televisie op vol vermogen. Met een kuipje hummus en twee pita's in de hand ga ik naast hem staan. Op het scherm vertelt een nieuwslezer opgewonden over een aanval. Er zijn Israëliische doden en gewonden gevallen. Er zijn beelden te zien van druk gebarende Israëliische soldaten in groene camouflagepakken en even later een verwoeste bus te midden van dor woestijnlandschap.

'Wat is er gebeurd?' vraag ik de winkelier, omdat ik van het snelle Hebreeuws van de nieuwslezer niets begrijp.

‘De terroristen weer,’ zegt hij zonder zijn blik van het scherm af te wenden. ‘Dit keer in de buurt van Eilat.’

Ik vergeet mijn boodschappen en spoed me op mijn slippers naar huis. Internet staat al vol nieuwsberichten. Vanuit Egypte is een groepje militanten Zuid-Israël binnengedrongen. Daar hebben ze het vuur geopend op het langsrijdende verkeer. Een personenauto, twee bussen en een militair voertuig zijn geraakt.

Mijn oog valt op een verfrommeld briefje dat voor me op mijn bureau ligt: ‘Beer Sheva – Eilat, 392’ staat er in mijn handschrift, met daaronder een aantal vertrektijden. Ik was van plan geweest om naar Eilat te gaan, het zuidelijkste puntje van het land, voor een reportage over een jazzfestival. Het getal 392 op het briefje staat voor de bus die ik had willen nemen. Treinen rijden niet naar Eilat en omdat ik via Beer Sheva wilde reizen, leek de bus daarvandaan de beste keuze. Slechts een paar uur voor vertrek had ik besloten de reis te annuleren. De onkosten waren te hoog voor het jazzverhaal en ik had nog een hoop werk te doen in Tel Aviv.

Het briefje met de vertrektijden leg ik boven op een stapel kranten en ik lees online verder over de aanslag. Langzamerhand krijg ik een beeld van wat er is gebeurd. Een zelfmoordcommando heeft een bus opgeblazen, waarbij de bestuurder is omgekomen, verder was zijn bus leeg. Een tweede bus is onder vuur genomen, het is de lijnbus vanuit Beer Sheva, bus 392.

De chauffeur heeft het voor elkaar gekregen om uit de hinderlaag weg te rijden, maar de kogels hebben veel schade aangericht. Ik zie een filmpje van het aan flarden geschoten voertuig en lees dat verschillende inzittenden met spoed naar het ziekenhuis zijn gebracht. De aanval

leidt tot drieëntwintig doden: acht Israëliërs, vijf Egyptische grenswachters en de tien militanten.

Ik minimaliseer mijn webvenster en staar naar het blauwe bureaublad van mijn computer. Het is augustus 2011 en dit is het eerste serieuze incident dat ik meemaak sinds mijn aankomst in Israël. Twee maanden eerder ben ik met een koffer en twee rugzakken geland op Ben Gurion Airport, de luchthaven van Tel Aviv. ‘Ik word correspondent,’ had ik voor vertrek aan vrienden en familie verteld. Maar dat bleek moeilijker dan gedacht toen ik eenmaal in Israël was. De meeste kranten en weekbladen waren al voorzien van contacten in de regio of schreven hun kopij vanaf de redactie in Nederland. ‘Mooi stuk, maar wij slaan even over,’ was de strekking van de reacties op mijn artikelen. Het gebrekkige aantal opdrachtgevers was nog tot daaraan toe, maar nu had ik ook nog bijna een fatale busrit gemaakt.

Gezeten achter mijn bureau vraag ik me af wat het me eigenlijk waard is om correspondent te zijn. Ik heb geen goed antwoord paraat en besluit dat dit niet het geschikte moment is om stil te staan bij alle mogelijke risico’s. Voorlopig zal ik mijn nieuwsgierigheid volgen, te beginnen met het incident op de weg naar Eilat. Een paar uur na de aanval heeft Israël al een vergeldingsbombardement uitgevoerd op Rafah, een stad in het zuiden van de Gazastrook. En dat terwijl het nog onduidelijk is wie bus 392 en de andere voertuigen heeft aangevallen. De usual suspects, Hamas en andere militante groeperingen in Gaza, juichen de actie toe maar beweren geen rol te hebben gespeeld bij de aanslag. Het lijkt erop dat ze dit keer gelijk hebben: Egyptische me-

dia melden dat Egyptische militanten erachter zitten. Zij hebben niets met Gaza of de Palestijnse zaak te maken.

De precieze dader doet er al snel niet meer toe. Het Israëlische leger zoekt vergelding en vindt die in Gaza. Of ze er iets mee te maken hebben gehad of niet: Hamas wordt verantwoordelijk gehouden. De Palestijnse reactie op de Israëlische luchtaanval laat niet lang op zich wachten. In de dagen die volgen vuren Gazaanse militieus tientallen projectielen af in de richting van dorpen en steden in Zuid-Israël. Het Israëlische leger blijft op zijn beurt de Gazastrook onder vuur nemen. Zo werkt dat dus: het vuurtje is opgestookt en de gezworen vijanden vallen elkaar aan. Ook in de internationale berichtgeving zie ik de aanleiding, de aanslag nabij de Egyptische grens, uit de kolommen verdwijnen. Het nieuws over een nieuwe escalatie tussen Israël en de Palestijnen voert de boventoon. Met als belangrijkste vraag: komt er een nieuwe oorlog?

Die oorlog blijf uit. De bommen- en rakettenregen verdwijnt niet, maar neemt wel af. Als ik opnieuw in de buurtsupermarkt ben, vraag ik de winkelier met wie ik televisie had staan kijken hoe hij denkt over de vergeldingsacties.

‘Weet u hoe het hier werkt?’ antwoordt hij. ‘Als we niet reageren op zulke aanvallen, toont Israël zwakte. En hetzelfde geldt voor Hamas: als wij bombarderen, voelen zij zich genoodzaakt wat terug te doen. Misschien hadden ze er in eerste instantie niets mee te maken, maar ik begrijp wel dat ons leger Gaza bombardeert. Daar wonen zo veel terroristen. We moeten íets doen.’

Als ik terugloop naar mijn appartement denk ik aan de reeks berichten, achtergrondartikelen en boeken die ik voor aankomst over deze regio heb gelezen. Steeds weer ging het over het hypermoderne Israëliëse leger, de Palestijnse guerrillatactieken en de duizenden burgerdoden. Indrukwekkende verhalen die lange tijd op afstand bleven. Nu ikzelf in de regio rondloop, dringt het langzaam tot me door hoezeer de eindeloze reeks aan kleine en grote geweldsuitbarstingen de beide samenlevingen heeft gevormd. Nu pas zie ik hoe elk los incident de reeds bestaande rancune voedt en welke munitie is voor betogen over vergelding. Ieder voorval is een extra argument om de vijand als vijand te blijven bestempelen.

Ik vraag me af of iemand die opgroeit in een omgeving vol woede en wantrouwen zich aan de logica van een conflict kan onttrekken. Er moeten, ook hier in het Midden-Oosten, personen zijn die niet wijzen naar het volk aan de andere kant van de muur. Mensen die niet 'de ander' als oorsprong van het kwaad zien, die de vijandschap misschien zelfs fundamenteel in twijfel trekken en een ander wereldbeeld voorstaan. Ik ken de kleine groep vredesactivisten, maar er moeten toch ook anderen zijn die zich niet neerleggen bij angst en haat. Op mijn computer maak ik een aantekening: 'Tegendenkers, zij die anders durven denken en doen, ondanks het conflict.' Dan klik ik snel door: het belangrijkste is dat ik nu eerst een artikel gepubliceerd krijg. Zolang dat niet lukt, is mijn bestaan als journalist in Tel Aviv niet te verantwoorden. De tegendenkers zullen even moeten wachten.

De zoektocht naar mijn eerste artikel duurt geluk-

kig niet lang meer. Het nieuws komt zelfs naar me toe. In navolging van de Occupybeweging, de ongeorganiseerde internationale protestbeweging tegen sociale ongelijkheid, is in het centrum van Tel Aviv een massademonstratie ontstaan. En dat op nog geen vijf minuten fietsen van mijn huis. Uit weezin tegen hoge huren en lage inkomens hebben honderden Israëlische demonstranten koepeltentjes opgezet op de boulevards van de mondaine kustplaats. De binnenstad verandert binnen enkele dagen in een soort festivalterrein, met op het hoogtepunt driehonderdduizend deelnemende betogers. De chaos op straat is mijn journalistieke redding. Na enig aandringen wil de Belgische gazet *De Standaard* een reportage over de ontwikkelingen in Tel Aviv afnemen. Ik spreek tientallen mensen en loop dagen rond voor de beste sfeerimpressies. Het eerste stuk moet meteen een verpletterende indruk maken, zo heb ik bedacht. ‘Van onze medewerker in Israël, Laurens Samsom,’ staat er uiteindelijk boven het artikel op pagina veertien van de maandageditie. Zwart op wit. Ik ben correspondent.

Die titel durf ik een paar weken later pas echt te dragen. De chef buitenland van het gerenommeerde Nederlandse dagblad *Trouw* blijkt op zoek te zijn naar een verslaggever in het Midden-Oosten. Al snel is het duidelijk dat de krant en ik elkaar goed liggen. Enkele maanden na aankomst ben ik dan eindelijk correspondent.

De eerste weken werk ik dag en nacht. Per trein, bus en taxi reis ik van de sneeuw in de Golanhoogvlakte aan de noordgrens met Syrië tot de gortdroge Negevwoes-tijn in het zuiden, en van de moderne steden aan de

Israëlische kust tot de olijfbergen van de bezette Westelijke Jordanoever. Ik probeer zo veel mogelijk mensen te spreken, zo veel mogelijk plekken te zien en overal nieuwe kennis op te doen. Op de rustdagen (vrijdag in Palestijns gebied, zaterdag in Israël) werk ik door, al is het maar om de stapel kranten van de week ervoor in te halen.

Als het op een milde novemberdag niet kouder wordt dan twintig graden is het tijd voor een dag verlof. Ik pak de trein naar Caesarea, een Israëlische kuststad vol overblijfselen uit de Romeinse tijd. Even geen fanatieke politici, geen schreeuwerige krantenkoppen en geen overvliegende gevechtshelikopters. Deze dag staat in het teken van de historische schatten die in Caesarea verborgen liggen, zo neem ik me voor.

Op het verlaten station van Caesarea waait een koele bries, de zacht zoute smaak van de Middellandse Zee proef ik even later op mijn lippen. Uit mijn tas haal ik de *Lonely Planet Israel and the Palestinian Territories*. De blauwe reisgids heeft tot die tijd onaangeroerd in mijn kast gelegen, maar hier kan hij vast van pas komen. Het is vandaag immers een beetje vakantie.

In de *Lonely Planet* lees ik over de waslijst aan vorsten en krijgsheren die van over de hele wereld hierheen reisden. Gedreven door religieuze, economische of militair-strategische motieven lijfden ze de regio de afgelopen eeuwen in. De meeste namen zijn niet nieuw: wie door Israël reist, vindt overal sporen van hun aanwezigheid. Nu eens verscholen in een detail van een gevel, dan weer verstopt in de kelder van een oud gebouw. De resten stammen uit de glorie tijd van de Bijbelse koning David, Alexander de Grote of sultan Saladin. Caesarea

kende zijn hoogtijdagen als Romeinse havenstad, en daar is nog veel van bewaard gebleven. Met een beetje verbeeldingskracht ziet de bezoeker hier het Romeinse leven helemaal voor zich, met statige woningen, tempels en een theater. Alsof de tijd twee eeuwen heeft stilgestaan.

Na een uur wandelen zoek ik de schaduw op van wat Romeinse brokstukken. De novemberzon is feller dan ik had verwacht. Ik kijk over de archeologische plek uit en zie één andere bezoeker. Het is een oudere man met een wandelstok. Na even aarzelen komt hij naast me zitten. Om in balans te blijven, houdt hij zijn stok stevig in de hand, met zijn andere hand zet hij zijn witte petje recht, waarop een blauwe davidster en wat Hebreeuwse letters zijn gedrukt. Mijn *Lonely Planet* verraadde dat ik geen Israëliër ben en na een aantal diepe ademtochten begint de man dan ook in het Engels tegen me te praten. Het begint als een schijnbaar onbeduidend praatje over het mooie weer, de oude Romeinen en Jezus van Nazareth. Als we bij de orde van de dag aankomen, wacht ik geduldig op het betoog zoals ik dat al zo vaak heb gehoord.

In zowel Israël als de Palestijnse Gebieden krijg ik keer op keer een stortvloed aan historische argumenten te horen die moeten verklaren waarom 'de ander' verantwoordelijk is voor de huidige wanorde. Dat begint in Israël meestal met de verwijzing naar eerdere pogingen om het Heilige Land te verdelen in een Joodse en een Arabische staat. Iedereen lijkt de jaartallen paraat te hebben. Het eerste plan werd in 1937 voorgesteld door de Britse commissie-Peel en tien jaar later kwam er eenzelfde plan op voorspraak van de Verenigde Naties. 'Maar ja, de Arabieren wilden niet,' luidt het Israelische punt.

‘Pure manipulatie van de geschiedenis,’ hoor ik aan Palestijnse kant als ik dit argument herhaal. Ook hier beschikt iedereen over een flinke hoeveelheid historische kennis. Hoe het wel zit: nog tijdens de Eerste Wereldoorlog hadden de Britten een eigen thuis toegezegd aan de zionisten, waarna een stroom Joodse migranten naar het Mandaatgebied Palestina op gang kwam. ‘Ze dachten dat een volk zonder land naar een land zonder volk zou gaan, maar dat was onjuist: wij woonden hier al,’ hoor ik Palestijnen zeggen. ‘Natuurlijk boden we verzet tegen die invasie en dat doen we nog steeds. Wat zouden we anders moeten doen?’

Hier blijft het niet bij. Iedereen die ook maar insinueert dat de Joden geen eigen thuis verdienen, kan in Israël een tirade verwachten over de Shoah. Heeft zelfs de grootste gruwel uit de geschiedenis, de holocaust, dan niet geleerd dat het Joodse volk zich ergens veilig moet kunnen voelen? Het Palestijnse weerwoord is eenvoudig: zij zijn niet verantwoordelijk voor de holocaust. Waarom zouden de Palestijnen dan moeten wijken voor de Joodse veiligheid? Nee, het zit anders, zo vertelt menigeen me in Palestijns gebied: de zionisten hebben de Tweede Wereldoorlog aangegrepen om een onrechtmatige staat te stichten en maakten zich vervolgens schuldig aan de grootste misdaad uit de historie: de verdrijving van de Palestijnen uit Palestina.

De argumentatie gaat verder terug dan alleen de twintigste eeuw. Aan weerszijden bestaan er veel oudere, Bijbelse claims over wie eerder in het gebied woonde en wat dat betekent voor de huidige landverdeling. De uitkomst laat zich raden: zowel de Israëliërs als de Palestijnen zien zichzelf als rechtmatige bewoners. Welke

omtrek de eigen natie precies zou moeten hebben en of daarin ook plaats is voor andere volkeren verschilt. Het uitgangspunt is evenwel duidelijk: de eigen groep verdient een leidende rol in het gebied.

Ten slotte krijgen ook de meest recente gebeurtenissen moeiteloos een plaats binnen de betogen. Het steeds opblazende geweld is te wijten aan de ander. ‘Wij hebben alleen maar verdedigingsoorlogen gevoerd,’ is een van de Israëlische stokpaardjes. Vaak volgt er dan opnieuw een rijtje jaartallen: de oorlog direct na de Israëlische onafhankelijkheidsverklaring in 1948, de Zesdaagse Oorlog in 1967, de Jom Kipoeroorlog in 1973, de Libanonoorlog in 1982. Voilà, allemaal verdedigingsoorlogen en zo is het nog steeds. Israël moet zich verdedigen en dat gebeurt slagvaardig.

‘Wij worden collectief gestraft,’ hoor ik aan Palestijnse kant. Eerst de verdrijving in 1948, daarna de militaire bezetting van de Palestijnse Gebieden en nu ook nog de blokkade van Gaza. ‘Dat we ons verzetten, ook met geweld, is daar slechts een resultaat van. Laat je niet misleiden: ons geweld staat niet in verhouding tot de hel die Israël over ons afroept.’

In Israël krijg ik juist uitgelegd dat het ook in het geval van de Palestijnen om verdedigingswerk gaat. Het bezetten van de Westelijke Jordaanoever zou militair noodzakelijk zijn. ‘Als we ons terugtrekken, kunnen ze van vijftien kilometer afstand raketten op Tel Aviv afvuren.’ En dat is niet slechts een hypothese. Want wat kreeg Israël ervoor terug toen het zijn nederzettingen en militaire posten weghaalde uit de Gazastrook? Juist: bommen van Hamas.

Ik luister ernaar en zo nu en dan kap ik een betoog af. Dan draag ik een van de tegenargumenten aan die ik aan de andere kant van de muur opvang. Ik hoor mezelf regelmatig een zin beginnen met: ‘Maar aan Palestijnse kant vindt men juist...’ of: ‘In Israël hoor ik daarentegen...’ Het haalt weinig uit. De reeks argumenten is er niet op gericht om de standpunten van de andere partij op waarde te schatten. Het primaire doel lijkt zelfbevestiging. En waarom moet de buitenlandse journalist trouwens zo nodig de ander verdedigen?

In de schaduw van de Romeinse resten in Caesarea verwacht ik eenzelfde verhaal van de man met de wandelstok. Ik neem me voor om hem zijn zegje te laten doen zonder hem uit te dagen tot nadere uitleg. Op mijn enige vakantiedag heb ik even geen zin in een gesprek met nijpend gebrek aan nuance. Ik glimlach vriendelijk en wacht af. Maar het verwachte betoog komt niet. Integendeel, terwijl de man met zijn wandelstok cirkeltjes in het zand draait, begint hij kalm te vertellen. Graag zou ik pochen dat ik met één doeltreffende vraag de woorden aan de man had ontlokt, maar zo ging het niet. Het was alsof hij tegen zichzelf sprak. Zonder dat ik ook maar een woord had uitgebracht, stak hij van wal. Op indringende toon begon hij een verhaal over twee families.

De families wonen naast elkaar in een straat. Aan beide zijden zijn neefjes, nichtjes, oma's, opa's, broers en zussen verdeeld in twee reusachtige panden. Ze hebben een hoop ellende meegemaakt, waarover ze 's avonds aan de verschillende keukentafels verhalen. Onderling zijn de banden hecht, maar tussen de twee families is het altijd mot. Ze praten al jaren niet meer met elkaar. De een gooit afval in de tuin van de ander,

de ander gooit uitwerpselen door de brievenbus van de een en als ze elkaar op straat tegenkomen, is de kans op een vechtpartij groot. De ene familie is aanzienlijk rijker en sterker dan de andere familie, ze hebben zelfs een deel van het andere huis ingenomen. De hele buurt spreekt er schande van, maar niemand wil zich er daadwerkelijk mee bemoeien. De ruzie duurt immers al generaties voort en de andere gezinnen kijken wel uit om erbij betrokken te raken.

De man praat langzaam en laat zo nu en dan een stilte vallen om op adem te komen. ‘Hoe komen ze eruit?’ vraagt hij ten slotte.

Ik ben onder de indruk van de analogie die, zonder dat het met zoveel woorden wordt gezegd, een aardig beeld geeft van het Israëliisch-Palestijns conflict. Maar de metafoor maakt het vinden van een oplossing niet gemakkelijker. Ik ontwijk een antwoord en vraag hem naar zijn eigen gedachten over een oplossing.

‘Ik weet het ook niet,’ zegt hij op zachtere toon. ‘Ik kan u wel vertellen wat ik zelf heb gedaan... Ik heb in het huis van onze familie een appartement gekocht, helemaal op de bovenste verdieping. Ik doe net alsof ik niet zie wat zich beneden allemaal afspeelt en bemoei me met niemand. Dat is mijn bijdrage: niet spreken. Want,’ zo vervolgt hij, ‘openbare kritiek op de eigen gelederen is te gevaarlijk tijdens een hevig conflict. Het verzwakt de positie van de groep en dat wil niemand op zijn geweten hebben. Daarom zit ik hier in Caesarea,’ besluit de man. ‘Te doen alsof er niets aan de hand is.’

Als journalist werk je soms harder tijdens de spaarzame vrije uren dan tijdens weken van noeste arbeid. Zo ook in Caesarea. Na mijn uitstapje merk ik dat het